

ЊИХОВО ВРИЈЕМЕ

Наши прађедови су носиоци свих буна-устанака на територији Старе Херцеговине током 19. вијека – поготову у другој половини вијека. Све су оне имале заједничко – борбу за слободом од турскога зулума, који је бивао све несношљивији. Црногорцима су помагали, активним учествовањем, у њиховим обрачунима и биткама – сматрали су то за братску обавезу. Гласови о устанцима у Србији уливали су вјеру у побједу православних Срба, а и у уједињење једном. Устанци 1852/53, потом 1861/62. године и њихови исходи ојачали су увјерење код Херцеговаца да организованији, боље снабдјевени наоружањем, уз помоћ Црногораца и Срба из Босне, могу се успјешно супротставити турској сили. Буна која је почела 1875. године, обухвативши све крајеве Херцеговине – потраја, претвори се у велики устанак – који доби одјека у Европи – наметну Западу – Источно питање које захтева ангажовање и решавање. Сјатише се новинари угледних европских листова, извјештавањем са лица мјеста устанак доби мјесто у главама западних господара. Храброст сиромашних сељака задивила је народе Европе.

Међутим, кад је требало још мало да Херцеговци успешно заврше рат са турском силом, игром великих деси се, да после четири године ратовања – велики постану још већи, а мали – па зато су мали.

Лијепог октобарског дана 16. године 1878. угасио се Херцеговачки устанак 1875-1878. Године. На Горичком пољу, код Требиња, по налогу књаза разоружано је 6750 вјерних Херцеговаца, а херцеговачки барјактар Јовица Зиројевић, плачући предаде алајбарјак аустријском генералу.„Војводе клекнуше на кољена. Војска поново скиде капе и учини то исто. Настаде дуго ћутање. Само се понегдје чује јецај. Војска је плакала. Гологлави испред говорнице, стајали су аустријски официри и црногорске војводе” ... (Т. Шиповац, *Невесинска пушка*, стр. 299).

У устанку је учествовало око 12.000 људи – устаничка војска била је сврстана у 17 батаљона. Наши праћедови били су у батаљону Опутно-рудинском, који је имао девет чета и три капетаније: 1. Билећко-рудинска, капетан Раде Гајов Бабић, погинуо у новембру 1875. на Платој, капетан Стојан Гајов Бабић, с. Трновица. 2. Опутно-рудинска, капетан Раде Вуков Алексић – Подврш; 3. Рудинско-хоћићка, Глигор Трипков Сандић – Вуковић, село Туцаков До, цемат хоћићки (*Славно доба Херцеговине*, стр. 293).

На списку погинулих херцеговачких устаника у Невесињском устанку 1875–1878. налазе се 623 борца – недостаје око 100 Херцеговаца – бораца из Шумског и Поповског батаљона. Списак се налази у Никшићкој саборној цркви – „подигнута је као споменик погинулих херцеговачких устаника и Црногораца у рату за ослобођење 1875-1878.”

Берлинским конгресом Аустроугарској – чланом 25. дат је окупациони мандат на Босну и Херцеговину.

Српски народ био је против уласка војске Аустроугарске, а и муслиманско становништво. Међутим, аустријске снаге брзо су

Слика из 1875. – Херцеговачки устаници очекује наређење за покрет

решавале ствари нападом – остварујући своје окупационе циљеве. Источна Херцеговина пружала је енергичан отпор, без обзира на четворогодишњи рат и изнуреност. Почетком августа био је заузет Мостар, Столац – а потом заузимајући све градове источне Херцеговине све до Требиња – окупација је завршена.

Црна Гора гледа своја посла; са аустријским представницима врши заједнички притисак на Херцеговце у циљу смиривања ситуације и прихватања аустроугарске власти. А као новопризната држава Берлинским конгресом знатно се прошири – граница се приближи Требињу, Билећи; књаз поручује ”да Аустрија није што и Турска, а Црна Гора више није ранија Црна Гора... и да ће Црна Гора одржати пријатељство са Аустријом”...

И поред појединачних сукоба са новом влашћу – до већег и озбиљнијег сукоба дође 1881. године, а као последица увођења регрутације почетком 1881. год., касније и војног закона. Буна „Стојанов вакат” од јула 1881. изазваће отпор дуж цијеле границе и нападе на касарне и карауле, на финансијске и пореске извршиоце. У акцију чишћења границе од хајдучких чета – братство Сворцана запамтиће 19. јануар 1882, када су горела сва гранична села, а њихова слава Јовањдан звјерски прекинута. Кроз дубоки снијег и мраз, бјежало се у Црну Гору и спасавало се оно што се могло понијети. То је био и крај улоге наших прађедова у борби за национално и социјално ослобођење. За свога вакта они ће видјети како западна цивилизација уводи „ред и мир”, а понеки ће доживјети и анексиону кризу 1908. године.

Аустроугарска показа зубе, а и ум. По окупацији спроведе нову административно-територијалну поделу. Уведе котаре (срезове) умјесто нахија, формира опћине (општине). Приступи попису свега: људства, стоке, објеката, оруђа... успостави евиденцију. Ангажована војна сила за окупацију била је велика; У књизи *Билећки крај у годинама Првог свјетског рата* професор Целетовић се послужио констатацијом Здравка Антонића – у реферату на научном скупу посвећеном Мојковачкој операцији: „...да је тада Босну и Херцеговину окупирала огромна војна сила од шест дивизија са 50.000 војника, затим жандармеријски корпус са 3.000 жандарма и разне полицијске јединице са 1.300 пандура, заптија, полицајаца” (стр. 10).

Цивилна власт и државна администрација ангажовала је бројно чиновништво.

Новом територијалном поделом Билећа постаје центар среза, који се протезао на југу „од Јасена (изнад Требиња), до Дабра и Меке Груде на сјевер, на западу Љубомира и Жрвња и до границе са Црном Гором на истоку” – рачуна се да је око 20.000 становника живјело у срезу. Близина границе са Црном Гором наметала је аустроугарској власти посебну обавезност и третман овог просторно великог среза. Доласком представника цивилне власти и државне администрације, а и војних јединица – створише се услови за отварање великих градилишта: касарни, војних утврђења дуж границе, жандармеријских станица, зграда за суд, затвор, среска предстојништва. Тражена је радна снага и извори материјала, грађа; војска и чиновништво су велики потрошачи свега потребног за пристојан живот. Указа се могућност да се нешто и заради – на грађевинама, путевима, затим да се за готов новац прода мрс, месо, дуван, грађа

Нова власт градиће по коју зграду за основну школу, помоћи ће изградњу цркве и џамије, чатрња.

Херцеговци у засједи
(Србадија, Беч 1875)